

Форманюк В. І., НУ "ОЮА"

ПОНЯТТЯ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ АДВОКАТОМ

Стаття присвячена теоретичному аналізу сучасних позицій науковців щодо визначення поняття договору про надання правової допомоги адвокатом. Автор визначає та обґрунтовує своє бачення щодо визначення поняття договору про надання правової допомоги адвокатом.

Статья посвящена теоретическому анализу современных позиций ученых об определении понятия договора об оказании правовой помощи адвокатом. Автор определяет и обосновывает свое видение понятия договора об оказании правовой помощи адвокатом.

Articles directed by theoretical analysis of modern positions against the definition of the contract at provided concepts of legal assistance attorney. The author defines and clean up his position of the contract at provided concepts of legal assistance attorney.

В умовах ринкових реформ, створення ринкових відносин виникають різні форми ринкових послуг. Умови ринкової економіки визначають попит і пропозицію на безліч послуг, з'являється потреба і в юридичних послугах, у створенні їх своєрідного ринку.

Однак, незважаючи на відображення в ЦК України особливостей регулювання зобов'язальних правовідносин, предметом яких виступають послуги, виявляється недостатність і теоретичної і практичної бази договірної регулювання відносин, що складаються з приводу надання правової допомоги (правових послуг) адвокатом.

Можливість укласти договір, як має чітко визначену і закріплену в законодавстві конструкцію, так і не має сформульованої, готової конструкції, дозволяє контрагентам договірних відносин вибирати з безлічі існуючих видів договорів, за допомогою яких вони хотіли б опосередкувати свої відносини.

Специфіка відносин про надання правової допомоги, що виникають між адвокатом та клієнтом й визначає специфіку договору, що укладається між сторонами. Тому, **актуальність теми дослідження** обґрунтовується відповідною необхідністю дослідження договору про надання правової допомоги адвокатом.

Мета дослідження являє собою повний та об'єктивний аналіз особливостей договору про надання правової допомоги адвокатом.

Об'єктом дослідження є сукупність суспільних відносин, які складаються в сфері надання правової допомоги адвокатом.

Предметом дослідження виступають правові норми, які регулюють діяльність по наданню правової допомоги адвокатом неповнолітнім особам та практика їх застосування.

Наукова новизна дослідження складається в тому, що воно є одним з перших глибоких досліджень, присвячених правовому регулюванню відносин в сфері надання правової допомоги адвокатом.

Теоретичною та нормативною базою дослідження є положення Цивільного кодексу України, Сімейного Кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Закону України «Про адвокатуру» та наукові дослідження Логінової С., Капліна О., Фетюхіна М., Фетюхіна Ю., Хабарова О., Мілігчука М., Кального В., Святоцького О., Міхеєнко М., Ромовської З., Шуковської О., Шило О.

Законом України «Про адвокатуру» [1] передбачено укладення між адвокатом та клієнтом договору про надання правової допомоги. Проте, більш детальну регламентацію досліджуваного договору проведено у «Правилах адвокатської етики», що схвалені Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури при Кабінеті Міністрів України 1 жовтня 1999 року [2]. Положення названого документу є обов'язковими для адвоката згідно ст. 15 Закону України «Про адвокатуру», у якій викладено текст присяги адвоката України.

Відповідно до частини 3 статті 4 Правил, угода про надання правової допомоги є договором (контрактом), згідно з яким одна сторона – адвокат, що практикує індивідуально, або адвокатське об'єднання – приймає на себе доручення іншої сторони – клієнта (або його представника) – про надання клієнту юридичної допомоги обумовленого ним виду в інтересах клієнта на умовах, передбачених угодою, а інша сторона – клієнт (або його представник) – зобов'язується сплатити гонорар за дії адвоката по наданню правової допомоги, а також у випадку необхідності – фактичні витрати, пов'язані з виконанням угоди. З наведеного визначення видно, що угода про надання правової допомоги є договором. Договором її визначено і в статті 12 Закону України «Про адвокатуру».

Відповідно до статті 1 Закону України «Про адвокатуру» правовою допомогою є адвокатська діяльність, спрямована, згідно з Конституцією України, сприяти захисту прав, свобод та представляти законні інтереси громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, юридичних осіб тощо.

На відміну від зазначеного, укладачі Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства під юридичною допомогою розуміють безоплатну правозахисну діяльність адвоката. Оплатні стосунки адвоката і клієнта в даному документі визначаються як послуги [3].

На відмінність стосунків адвоката і клієнта з приводу надання юридичної допомоги та цивільними правовідносинами з приводу надання правових послуг, зокрема вказує Щуковська О. М., яка зазначає, що таке розмежування проходить за двома критеріями: за наявності в діяльності адвоката економічного елемента (елемента товарного обміну) і за цілями, які ця діяльність переслідує. Надання правової допомоги в одних випадках супроводжується прямими економічними зв'язками адвоката і клієнта (якщо вона надається на платній основі за встановленими тарифами), в інших випадках (якщо надається безкоштовно чи по мінімальних тарифах, надання юридичної допомоги за призначенням в порядку, передбаченому Кримінально-процесуальним законодавством) оплата адвокату проводиться або з коштів колегії, або за рахунок держави. В той же час і в першому, і в другому випадку, мета діяльності адвоката полягає в наданні правової допомоги як конституційного, публічно-правового явища, як публічно покладеного обов'язку і гарантованого державою права на кваліфіковану юридичну допомогу, тому її відносять до певного виду правової діяльності – до адвокатської [4].

Разом з тим, зазначимо, що діяльність адвоката є майновою, в процесі цієї діяльності відбувається формування його власного майна і адвокати є суб'єктами майнової відповідальності. При цьому надання юридичної допомоги може привести до формування цивільно-правових відносин між адвокатом і клієнтом, породжуючи юридично-зобов'язальний зв'язок сторін, який, в залежності від наявності зустрічного задоволення, буде розвиватись по моделі двохсторонніх чи односторонніх договірних зобов'язань, предметом яких є правові послуги.

В літературі неодноразово вказувалось на неприпустимість підміни поняття «правова допомога» терміном «правові послуги».

В. Кальний та С. Логінова тлумачать перше поняття як «конституційну функцію адвокатури», на відміну від послуг – категорії з галузі цивільного права [5]. Подібну позицію займають О. Шкило і О. Капліна, зазначаючи, що діяльність адвоката має соціальний характер, оскільки, будучи зорієнтованою на спростування обвинувачення, встановлення обставин, які пом'якшують відповідальність підзахисного, запобігання порушенню його конституційних прав, адвокатська діяльність здійснюється в інтересах не тільки обвинуваченого (підозрюваного), а й правосуддя [6].

На відміну від вказаної позиції в юридичній літературі зазначається, що правова допомога, що надається адвокатами, є послугою [7]. Це твердження було також підтримане Постановою Вищого господарського суду України [8].

Характеризуючи правовідносини щодо надання юридичної допомоги, перш за все, потрібно встановити їхню правову природу, зокрема є вони правовідносинами публічного чи приватного права.

В статті 5 Закону України «Про адвокатуру» встановлений перелік видів юридичної допомоги, яка надається адвокатами. Зокрема передбачено, що адвокати дають консультації та роз'яснення з юридичних питань, усні і письмові довідки щодо законодавства; складають заяви, скарги та інші документи правового характеру; посвідчують копії документів у справах, які вони ведуть; здійснюють представництво в суді, інших державних органах, перед громадянами та юридичними особами; подають юридичну допомогу підприємствам, установам, організаціям; здійснюють правове забезпечення підприємницької та зовнішньоекономічної діяльності громадян і юридичних осіб, виконують свої обов'язки відповідно до кримінально-процесуального законодавства у процесі дізнання та попереднього слідства. Також Законом передбачено, що адвокат може здійснювати й інші види юридичної допомоги, передбачені законодавством.

В частині 3 статті 12 зазначеного закону правовідносини з надання юридичної допомоги названі роботою. Проте, якщо детально проаналізувати зміст юридичної допомоги, вказаної в статті 5 Закону України «Про адвокатуру», то можна зробити висновок, що правова допомога є діяльність, що створює не річ, а благо для задоволення потреб клієнта. Юридична допомога спрямована на досягнення певного немайнового результату, що сам по собі є благом, і має споживчу вартість. Таким немайновим результатом,

відповідно до частини 1 статті 1 Закону України «Про адвокатуру», є захист прав, свобод та представлення законних інтересів громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, юридичних осіб, тощо.

Аналізуючи статтю 59 Конституції України, на нашу думку, З. Ромовська справедливо вказує на те, що діяльність адвоката спрямована не на захист прав осіб, а лише на сприяння здійснення особою права захищати свої права від порушень та протиправних посягань [9]. Тому об'єктом юридичної допомоги є діяльність суб'єкта її надання, спрямована сприяти реалізації, охороні і захисту прав та інтересів особи. Такої думки дотримується і Конституційний Суд України в рішенні по справі Солдатова, зазначивши, що право на правову допомогу – це гарантована Конституцією України можливість фізичної особи одержати юридичні (правові) послуги [10].

Таким чином, на підставі наведеного напрошується висновок, що об'єктом правовідносин щодо надання юридичної допомоги є правова послуга. Тому, при укладенні адвокатом договору про надання правової допомоги з клієнтом, змістом вказаного договору буде надання кваліфікованих юридичних послуг.

Література:

1. Закон України «Про адвокатуру» від 19.12.1992р. № 2887-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 9. – Ст. 63.
2. Правила адвокатської етики схвалені Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури при Кабінеті Міністрів України 1 жовтня 1999 року // Українська Інвестиційна Газета. – 2007. – № 8.
3. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства (прийнятий делегацією дванадцяти країн-учасниць на пленарному засіданні в Страсбурзі у жовтні 1988 р.) // Витяги наведені в підручнику Святоцький О. Д., Михеєнко М. М. Адвокатура України: Навч. посіб. для студентів юрид. вищих навч. закладів і фак. – К.: Ін Юре, 1997. – 224с.
4. Шуковская О. М. Правовое регулирование деятельности по оказанию правовых услуг: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. – Санкт-Петербург, 2001. – С. 24-25.
5. Кальний В. Проблеми реформування адвокатури в Україні // Право України. – 1998. – № 7. – С. 42; Логінова С. Якою бути адвокатурі в Україні // Право України. – 1997. – № 8. – С. 48.
6. Шило О., Капліна О. Професійний захист як гарантія забезпечення прав і законних інтересів особи в кримінальному судочинстві // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 1/32. – С. 126.

7. Фетюхин М. И., Фетюхин Ю. М., Хабаров А. Н. Договор возмездного оказания услуг: Учебное пособие. – Волгоград: Издательство ВРО МСЮ, 2001. – С. 35-37; Милитчук М. Д. А все-таки адвокатські об'єднання можуть бути платниками єдиного податку // Адвокат. – 2004. – № 2. – С. 31-32.
8. Постанова Вищого господарського суду України від 29 жовтня 2003 року // Адвокат. – 2004. – № 2. – С. 34.
9. Ромовська З. Закон України «Про адвокатуру» – ремонт чи повна реконструкція? // Право України. – 2000. – № 11. – С. 58.
10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Солдатова Геннадія Івановича м. Київ, 16 листопада 2000 року Справа N 1-17/2000 N 13-рп/2000 // Офіційний Вісник України. – 2000. – № 47. – Ст. 2045.